

Šiame numeryje:

Kalinamų rašytojų komiteto pranešimas.
Dviejų poetų susitikimas: Vaičiulaitis atkuria Milašį.
Adomas Galdikas beveik veltui.
Aleksandras Kučiūnas rašo apie muziką, kurią dabar Lietuvoje.
Oskaro Vladislavo Milašiaus eilėraščiai, versti Antano Vaičiulaičio.
Europos lietuvių grafika Chicagoje ir amerikiečio kritiko nuomonė.
Rašytojui Fabijonui Neveravičiui 80 metų.
Nauji leidiniai.
Mūsų kalba.

DVIEJŲ POETŲ SUSITIKIMAS

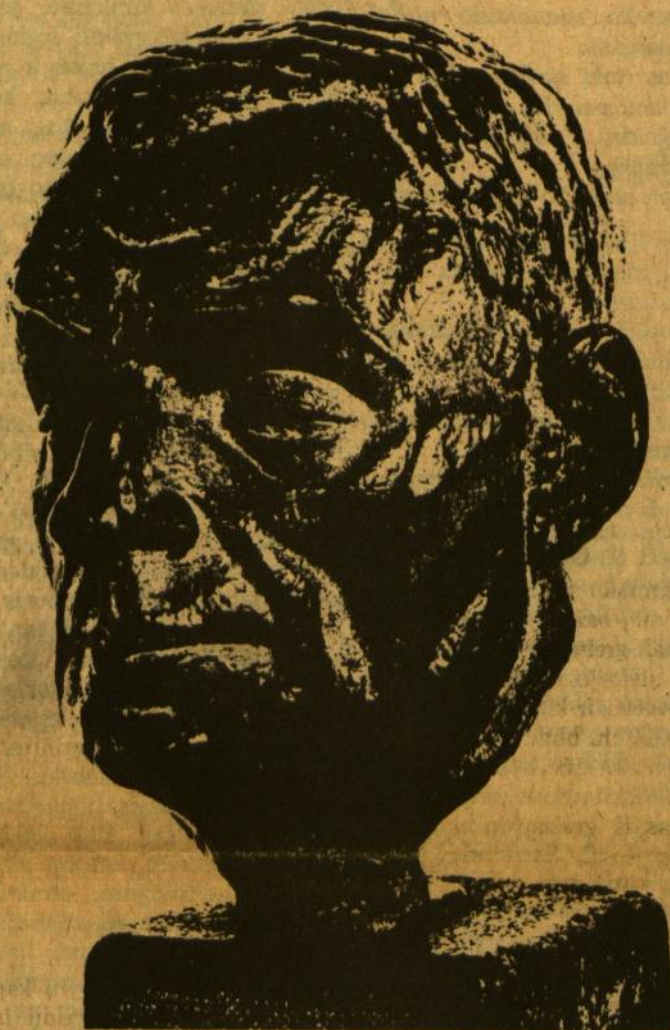
Vaičiulaitis atkuria Milašį

VIKTORIJA SKRUPSKELYTĖ

O. V. Milašius, SEPTYNIOS VIENTATVĖS. Vertė Antanas Vaičiulaitis. Išleido Lietuviškos knygos klubas 1979 m. Chicagoje. Viršelis: V. O. Virkau. Spausdino "Draugo" spaustuvė, 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. Leidinys su vertėjo pratarmė ir su Francis de Miomandre straipsniu apie O. V. Milašiaus kūrybą. Knygos užskandai pridėti vertėjo parengti teksto paaiškinimai bei Milašiaus gyvenimo ir kūrybos reikšmingosios datos. Leidinys 152 psl., iliustruotas, kaina — 4 dol., gaunamas "Drauge".

Lietuvių Enciklopedijoje dr. J. Grinius pastebi, kad Milašiaus kūryba, peraušta filosofinėmis ir mistinėmis temomis, racionališkai nusiteikusiame prancūzuose nebuvo populiari. Jį vis dėlto patraukė svetimtųjų dėmesį, ir gerieji poeto kūriniai buvo išversti į kitas kalbas, jų tarpe lietuvių. Dr. J. Griniaus pastaba, turbūt taikyta prieškarinio metams, nevisai tiksliai nupiešia šandieninę Milašiaus situaciją, nes dėka atkaklaus poeto draugo, jo leidėjo ir kitų jo kūrybą pamilusių darbo Prancūzijoje susidomėjimas Milašium yra gerokai užtelkęs. Milašius dar nėra pasiekęs tokių klasikų rango kaip

Apolinaire ar Valéry, tačiau jo poezijos gausiai įtraukiama į antologijas, poetą nagrinėja akademikai kritikai, jam taikydami pačius naujausius literatūrinės analizės metodus, jo renomi rūpinasi žinomieji prancūzų poetai. Ištraukų, pastabų, kartais ilgesnių Milašiaus poezijos apibūdinimų esu pastebėjusi net populiariuose žurnaluose, pvz. madų. Lietuviai tačiau Milašiaus kūrybos tiesiogiai nepažįsta. Mes žinome, kad jis lietuvis — poetas ir diplomatas. Mes Milašį prisimename ir jo vardą viešai minime, juo didžiuojamės, bet vis dėlto jo raštų neskaitome. Tiesa, kai kurie esame skaitę ar girdėję jo poezijos ar dramos ištraukų, tačiau manau, kad tesurinkume saulelę Milašiaus žodžio mėgėjų, specialistų, plačiau su jo raštais susipažinusių. Ir tai nenuostabu. Praėjus 80 metų nuo Milašiaus pirmo rinkinio, 41 m. nuo jo mirties, jo kūrybos vertimų lietuviškai turime labai nedaug: Mačernio išverstą "Karalienę Karomamą", Aiduose 1949 m. pasirodžiusią ištrauką iš romano L'Amoureuse Initiation, rodos

Oskaras V. Milašius Bronzine bustas. Skulptoriaus Leon Vogt, 1923 m.

viengitą Milašiaus straipsnių, tai, kas Milašium būdinga, tai, kas kiek eilėraščių periodikoje ir, žinoma, du stambius Vaičiulaičio vertimus, 1937 m. misteriją Miguel Mañara, perspausdintą su kaktuviniiais 1977 metais, ir eilėraščių rinkinį Poeziją. Iki šiol šis 1931 metų knyga tebuvo vienintelė, prancūziškai neskaitantiems prieinama Milašiaus lyrikos rinktinė. Ją tad pačiu laiku pakartoja ir naujais eilėraščiais papildoma paskutinysis A. Vaičiulaičio darbas, *Septynios vienatvės*, kurios pateikia 23 kūrinius ir, nežiūrint šios kuklios apimties, mums žymiai plačiau atveria duris į Milašiaus daugiavę, nepažintą savytą, užburiančią ir išliekančią poeziją.

Pavadinimas *Septynios vienatvės* gal kiek klaidina, nes čia sulaukta ne to pat vardo — *Les Sept Solitudes* — rinkinio lyrika, bet labai skirtingi, įvairių laikotarpių kūriniai, pradedant pirmaisiais, įprastinėmis faktūros eilėraščiais ir baigiant paskutinio psalmėmis, kuriose atsiskleidė Milašiaus mistinis bei metafizinis polėkis, nusistojęs jo poezijos prozoje forma. Nors rinkinys nedidelis, jis yra reprezentacinis — pūvis per svarbiuosius Milašiaus kūrybos klotus, nušviečiantis poeto ilgą kelią, jį vedusį nuo romantikų bei simbolistų poveikyje sukurtų eilėraščių iki mistinės įžvalgos aukštumų, nuo niūrių, Milašiaus sielą dažnai laužiusių nevilčių ir netikrų emocijų iki Milašium — pranašų ir regėtojų — būdingo susitelkimo, pasitikėjimo, gilios dvasinės ramybės. Eilėraščius Vaičiulaitis parenka labai gerai, atsižvelgdamas į keletą kriterijų — į skaitytą ir į Milašiaus poezijos ypatumus. *Septynios vienatvės* pateikia tai, kas įdomu lietuviams,

nių elementų ir apibendrintas ar net kosmines temas. Čia Milašius jau stovi ant mistinės meditacijos slenksčio. Gal atsižvelgęs į tai, kad Milašius *Simfonijas* ypač vertino, Vaičiulaitis mums išverčia penkis šio rinkinio eilėraščius — visą *Simfonijų ciklą*. *Septynių vienatvių*, gal net visos Milašiaus lyrikos viršūnė sudaro Adramandoni ir Lemuelio išpažinties eilėraščiai (du Lemuelio išpažinties kūrinius Vaičiulaitis talpina *Adramandoni* skyrelyje). Šiuose eilėraščiuose, pavyzdžiui "Dirvonuos", "Talita Kumi", ypač "Pažinimo giesmėje", pro Vaičiulaičio stropiai išauštą lietuviškų žodžių tinklą mums prasimuša Milašiaus regėjimų suformuota refleksija, jo minties vidinė būtinybė, kartais jausmo energija, ellutes pripildanti poezijos šviesos. Rinkinį užsklendžia ištrauka iš *Laisko Storgei*, *Laiskas Storgei* aprašo Milašiaus 1914 metų mistinį pergyvenimą — viziją, kuri atrinko poeto dvasios ir tuo pačiu jo poetinių išgyvenimų gelmę. Vaičiulaičio parinkta ištrauka neilga, bet ji skaitytojui padeda suprasti kai kuriuos Milašiaus ypač hermetiškus įvaizdžius ir pajusti jo metafizinės — mistinės įžvalgos šaknis.

Lietuviškąjį *Septynių vienatvių* tekstą išlukštentį nėra lengva, nes Milašius, sudėtingas ir užsidares poetas, čia į mus taip pat kalba nuotropomis, atitrauktomis nuo to natūralaus konteksto, kurį sudaro visą vieno kurio laikotarpio lyriką jungianti rinktinė. Eilėraščiai, parašyti tuo pačiu laikotarpiu, vienas greta kito duodami, paprastai vienas kitą paremia, išryškina, į paviršių iškelia potekstę paslėpusias užuominas. Vaičiulaičio rinktinė, selektyvi ir mums atskleidžianti visos, ne vieno kurio periodo Milašiaus lyrikos aukštumą, mus pastato ties labai sunkiu uždaviniu — įsigilinti į Milašiaus be galo greitai kitusią ir todėl nevieningą, nuoseklia, bet mums tik šykščiomis atskalomis atsiveriančią poeziją tarsi vienu šuoliu; ją suprasti ir pamilti, pasiskaičius tik vieną, kitą pavyzdį, ne visus tos pačios krypties kūrinius. Skaitytojui, tiesa, tik tam, kuris pasiryžęs *Septynių vienatvių* knygą peržiūrėti nuo pradžios iki galo, talkina vertėjo stropiai sudaryta kritinė aparatūra. Rinktinės pradžioje randame vertėjo įvadą ir Milašiaus draugų, turbūt pirmojo Milašiaus lyriką pamilusių ir ją tinkamai įvertinusių Francis de Miomandre trumpoką, bet itin toli įvelgiančią apybraižą. Knygos pabaigoje Vaičiulaitis, Milašiaus kūrybos sekėlis lietuvių ir prancūzų kalba parašytas Milašiaus studijas, mums paberia pluoštą labai naudingų pastabų, citatų, komentarų bei paaiškinimų ir, pasiremdamas ne vien savo paties įžvalga, bet ir kitų Milašiaus specialistų — jų tarpe poetą ypač atidžiai išstutijavusio Jean Bellemin-Noël nuomonėmis, išriša ne vieną *Septynių vienatvių* mįslę. *Septynios vienatvės* galima laikyti pakopa, iš kurios jau galime pažvelgti į Milašiaus kūrybą.

Vaičiulaitį priskirčiau prie tų vertėjų, kurie ypač stengiasi nepažeisti lietuvių kalbos ir kartu nenutolti nuo originalo. Jis ver-

(Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Parasė

Kalinamų rašytojų komiteto pranešimas

Pasaulinės rašytojų organizacijos — Tarptautinio PEN Klubo — rėmuose veikia Kalinamų rašytojų komitetas, kurio tikslas padėti kalėjimuose ir lageriuose vangstantiems rašytojams bei publicistams. Neseniai išleista šio Komiteto pranešime randame ir dvi lietuviškas pavardes. Tarybų Sąjungos skyriuose minimi "daug rūpestio kelianti" Antano Terlecko byla; rašoma, kad jo reikalu daroma žygių ir siuntiamų protestai. Taip pat pranešama, kad škotų PEN klubas išrinko Viktorą Petkų savo "garbės nariu". Tokių "garbės narių" jau yra beveik keturiasdešimt — juos priglaidami, įvairių valstybių PEN centrai tiesia pagalbos ranką savo kalinamiems kolegoms.

Įvadė į savo pranešimą Komiteto pirmininkas Michael'as Scammel'as piešia niūrų vaizdą: praėjusių metų laikotarpyje kalinamų rašytojų padėtis nepagerėjo, Tarybų Sąjungoje jų skaičius pasoko iki 38-nių. Scammel'as pasmerkia "pasibjaurėtiną" tarybinę praktiką — sveikų asmenų grūdinimą į psichiatrines — kurių aukomis tapo ir keli rašytojai.

Pranešimo Rytų Europos skyriuose rašoma, kad "blogiausias klimatas rašytojams ir išraiškos laisvei" šiuo metu Čekoslovakijoje. Ten persekiojamas kiekvienas, kas drįsta net švelniausiu būdu nesutikti su vyriausybe. Čekoslovakų rašytojų bylos dažnai susijusios su 77-ųjų metų Chartos organizacija. Pasaulinio garso dramaturgas Vaclovas Havelas buvo nuteistas keturiems su puse metų už "diversyvinę veiklą prieš valstybę" — taip Čekoslovakijoje šiandien vadinama bet kokia valdžios kritika.

Rytų Vokietijoje teismo laukia rašytojas Manfredas Bartzas, suimtas 1979 m. lapkričio mėn. už valstybės apšmeižimą, t.

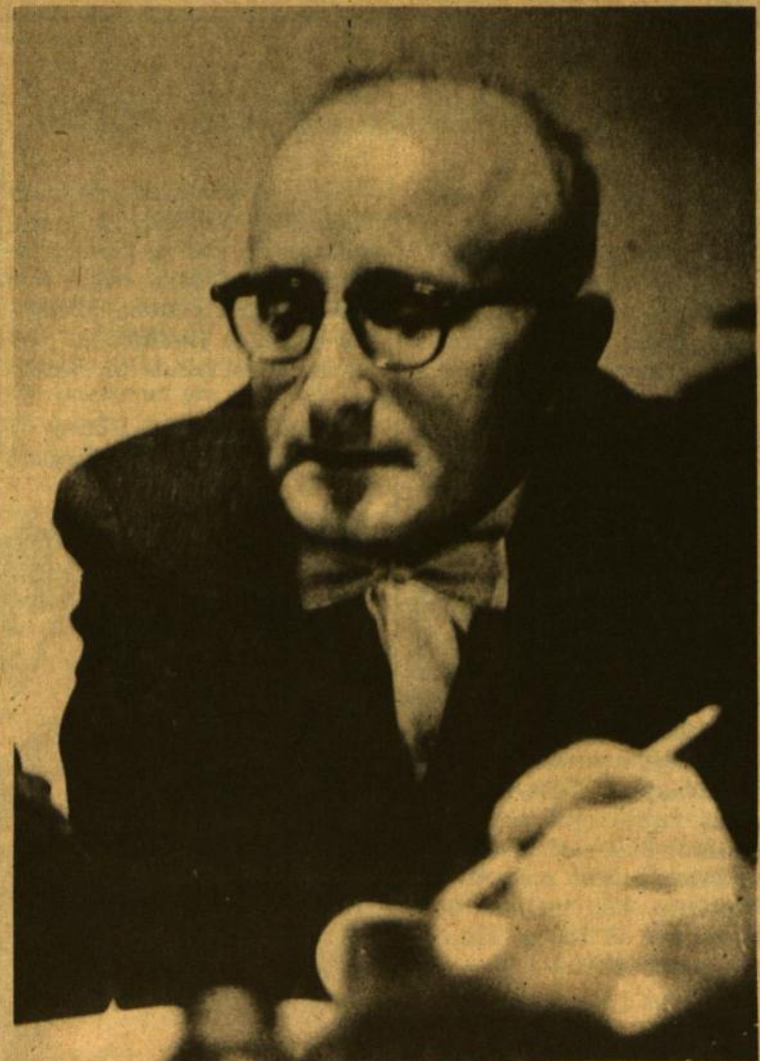
y., už kritiškas idėjas. Rumunijoje suimtas rašytojas Remus Radina už savo lagerinių memuarų išspausdinimą Kanadoje. Keli rašytojai kalinami Jugoslavijoje.

Negeresni dalykai ir Pietų Amerikoje. Argentinoje, tarp 60 ir 70 rašytojų yra "be pėdsako dingusių" asmenų sąrašas. Nepaisant praėjusių metų amnestijos, Kuboje tebekalinami poetai Armando Valladares ir Angel Cuadra Landrove. Ilgą laiką persekiotam poetui Hebertui Padillai buvo leista emigruoti į Ameriką.

PEN Kalinamųjų rašytojų komitetas kreipia ypatingą dėmesį į Toliuosius Rytus. Danų ir švedų PEN centrai stengiasi patirti apie padėtį Vietname, kur daugelis rašytojų ir žurnalistų uždaryti į vadinamus "perauklėjimo lagerius". Nors perauklėjimo laikotarpis oficialiai tęsiasi trejus metus, kai kuriuos rašytojus jau penkeri metai kaip gaubia tyla. Neseniai Prancūzijoje politinio prieglobsčio paprašęs buvęs vietnamiečių kompartijos pareigūnas Hoang Hun Quynh praneša, kad Vietname šiuo metu yra 700,000 politikalinių, jų tarpe keturiasdešimt rašytojų.

Komiteto pastangos davė vaisių Indonezijoje, kur praėjusiems metams baigiantis buvo paleisti visi kalinami rašytojai; tačiau kai kuriems jų uždrausta spausdinti savo raštus. Pietų Korėjoje amnestija pasinaudojo beveik 700 disidentų, įskaitant grupę rašytojų, bet poetas Kim Chi Ha tebėra kalėjime. Rašytojai už groty ir Malajų salyne, Taivane bei kituose Toliųjų Rytų kraštuose.

Rašytojų dalia sunki ir Afrikoje. 14 Pietų Afrikos rašytojų yra vyriausybės "uždraustųjų" sąrašas — jiems uždrausta užsiminti literatūra ir jų negalima

Antanas Vaičiulaitis, Oskaro V. Milašiaus kūrybos vertėjas lietuvių kalbon. Nuotr. V. Maželis

net cituoti. Komiteto pranešimas taip pat mini kalinamus rašytojus Libijoje, Maroke ir Tunizijoje.

Savo pranešimą Kalinamų rašytojų komiteto pirmininkas užbaigia viltingai, pabrėždamas, kad vis daugiau PEN centrų įsi-

jungia į Komiteto veiklą ir stengiasi visokiais būdais padėti savo nelaisviems kolegoms. Egzilių PEN centras šiuo metu daro žygį į kalinamų rašytojų bei publicistų sąrašą įtraukti Vytautą Skuodį ir Algirdą Statkevičių.

kž

Vaičiulaitis atkuria Milašius

(Atkelta iš 1 ps.)

Čia tiksliai, prancūziškai tekstą interpretuojant teisingai, pastebi prancūzų kalbos niuansus, aiškiai nujaučia užslėptas poeto minties vagas, įtikinamai išverčia Milašiaus poeziją labai gausius dviprasmius ar daugiaprasmius žodžius. Aš pastebėjau tik keletą atvejų, kur gal įsibrauna kiek netikslumo ar vertėjo parinkta formulė nevisiškai save pateisina. Pavyzdžiui, "Nihumim" trečiojo dalyje (68 ps.) iškrepta labai svarbi eilutė: "qui cherche bien ne trouve rien ici; 2) "Pažinimo giesmėje" tavo rankų linijų vingiai, turbūt korektoriui neapsižiūrėjus, tampa "savo rankos linijų" vingiais (97 ps.). Tos pačios giesmės pabaigoje veiksmažodis se divise 3) Vaičiulaitis verčia žodžiu šnekučiuojasi: "žvilgsnis lapuos šnekučiuojasi (100 ps.), aš gi būčiau linkusi tiksliau sekėti originalą ir versti: žvilgsnis skyla, dalinasi, išsisklaido, ar panašiai. Juk forma se divise tikriausiai yra kilusi iš žodžio diviser — dalinti. Kažin ar "Nemigos" pirmasis žodis je dis 4) vertinas būtuju laikui — aš tariau (58 ps.). Mano nuomone, poeto mintį lengviau suprastume, jei vertėjas išlaikytų originalo gramatinės formos paralelę ir je dis, prancūziškai tai reiškia ir aš tariu ir aš tariau, derintu su je pense maždaug šitaip: tariau aš: mano Motina. Mąstau apie tave, o Name. "Rugsėjo simfonijoje" būtų galima tiksliau išversti veiksmažodžių laikus ir tuo būdu kiek paryškinti kūrinio struktūrą, kuri bent dalinai atremta į veiksmažodžių gramatinės formos, "Nihumim" poemoje, verčiant eilutę "que je ne les puisse contempler sans qu'une colombe s'en echappe!" 5) aš siūlyčiau neatsakyti geidžiamosios nuosakos (puisės) ir, jei įmanoma, nepasitenkinti emocijų kiek dalinai perteikiančia, tiesioginės nuosakos forma: aš geriuosi (67 ps.).

Vaičiulaitis yra ne tik atidus, bet ir kuklus vertėjas ta prasme, kad jis savęs nedemonstruoja, stropiai paieško lietuviško originalo atitikmenų, retai jį laisvai atkuria. Ir prieškariniuose ir vėlesniuose Vaičiulaičio vertimuose randame nedaug vaizduotės iškišimų, tų drąsių fantazijų šuolių, kurie dėmesį patraukia T. Venclovos gražiai atkurtuose Milašiaus eilėraščiuose. Vaičiulaičio *Septynios vienatvės* rodo daugiau atsargumo, dėmesio originalo raidei, respekto Milašiaus minties vingiams. Ten, kur Vaičiulaitis įneša svarbių semantinių ar sintaksės pakeitimų, jis atrodo, paklūsta lietuvių kalbos specifikai, dažnai išsiūbavusio ritmo krypčiai, kiek mažiau savo vaizduotės traukai bei imperatyvams. Šis metodas visai pateisinamas, nes jis pripažįsta Milašiaus kūrybos originalumą bei jos nepakartojamą pobūdį; jis vis dėlto negali tobulai perteikti jos poetiškumo. Mano nuomone, lietuviškame vertime susiaurėja panaudotų poetinių priemonių skalė pavyzdžiui "Pažinimo giesmėje", kur vertėjas stengiasi ne tiek atkurti išpūdingas formas paraleles, bet tekstą versti tiksliai (94 ps.). Lietuviškoje versijoje mažiau Milašiaus pamėgtų, mintį pažadinančių sintaksės bei retorikos staigmenų. Milašius, didelis prancūzų kalbos meistras, nevengė prieštarauti nusistojusiai poetinei kalbai ir tuo būdu, nutoldamas nuo įprastinės sintaksės bei retorikos, sukūrė posmų, kur jaučiame poetą skverbiantį į dar niekada žodžiais neištirtą gelmę. Geriausiai pavykę Vaičiulaičio vertimai yra turbūt tie, kur poetiškumas atsiremia į konkrečius įvaizdžius. Juos Vaičiulaitis puikiai perpašto, sukuria išpūdingą, įsimenančių detalių, kaip, pavyzdžiui ta Milašiaus — Vaičiulaičio "dilgė-

lė gauruota ir iš troškulio juoda" (73 ps.) ar tas "kristalinis paukštis, kurs meilia gerklaitė pipsi/se-nam, mieguistam vaikystės jazmine" (74 ps.), ar vaikystės prisiminimai, poetui turintys "to mielo kvapo staltiesės šaltos, auksinės duonos/ir seno lango, praviro birželio bitėms!" (58 ps.) *Septynios vienatvės* gausu puikiai išverstų, sudėtingų posmelių. Štai "Rugsėjo simfonijos" žvilgsnis atgal:

Juk tenai dar gaudos vėjų sūkurių
Pro gražią, liūdinčią griuvėsių
žolę, —
Juk ten samanė bitė renka medų
vasaros kaitroį?

Ir jei praskirtum gluosnio,
drebančio, nupuikuso našlaičio
plaukus,
Išvystčiau tokį skaidrų, tokį tyrą
vandeny paviršių —
Taip skaidrų ir taip tyrą, tartum
Tolmoji,

Graziam apyryčio sapne regėtai
Juk dar šiltadaržyje, vaivoriūnėmis
senų gaidynių spalvomis
nuauštame,

Tikriausiai bus išlikęs kaktusas
nykštukas ir anas silpnutis figū
medis,

Kadaise iš kažkokio laimės krašto
atsiradęs,
O merdinčios saulažolės kvapnis
dar vis svaigina popietės tvaikel

Vaikystės krašte ir ūksminga
sėntėvių huveinė!

Kupli, susnūdus liepa, taip oriai
dūgėjusi nuo bičių,

Ar tu laiminga, kaip kadaise?
O aukso gelėmis skambėjus
balse,

Ar vis užbūres sergsti kauburių
šešėlis

Užmigusių gražuolės sutuoktu-
voms... (45 ps.)

ir "Nemigos" naktų sukurtos pra-
eities akimirkos:

O gražios dienos skaidrios dienos!
kai kalva žydėjo
Ir kai auksiniame kaitros sriaute
didieji plūšančiųjų avilų

Vargonai grojo snaudulio
dievams,
Ir kai dailių, tamsokų skruostų
debesėlis

Sirdies savos gailystą vėsią liejo
Ant dūstančių kviečių ir trokš-
tančio alkenės, ir mano seseris

griuvėsių rožės! (59 ps.)

Vertimas negali pavauduoti originalo. Tai paties Vaičiulaičio žodžiai įvade i Miguel Mañara. *Septynios vienatvės* lietuviui skaitytoji pravers duris i Milašiaus poeziją, bet jį galutinai neatidarys — tik dalinai parodys, kodėl Milašius laikomas vienu didžiųjų prancūzų poetų. Suminėsiu keletą Milašiaus poezijos ypatumų, kurie neišvengiamai nudydyla lietuviškame vertime. Gal tai padės skaitytoji priartėti prie prancūziško originalo, kiek aktyviau su vertėju kolaboruoti, vaizduote atkurti tai, ko neįmanoma jausti i lietuviškai *Septynių vienatvių* tekstą.

Milašiaus poezijoje yra labai svarbus muzikinis aspektas, nes jis čia eina ne patrauklia puošmena, bet dažnai yra pajuntamas kaip poeto sąmonės atitikmuo. Milašiaus eilėraščiai vystosi lygiomis, talpiomis frazėmis, balsės ir priebalsiai subėga i vienetus, kurie dėsningai seka vienas kitą, tarsi pakartoja poeto mąstymo eigą, sukuria didelį susitelkimo įspūdį. Jo teksto centre paprastai stovi poeto aš, tie kūždantys, daugiaspalviai tonai, kurie i save su-
traukia, suima elutėje išsibarsčiusius elementus, mus įstato i vagą, kuria eidami, suprantame ir pritariame poeto minčiai — gir-dime poeto gvyą kalbą. Milašiaus balso moduliacijos yra užbūrusios ne vieną prancūzą. Jo bendraamžis Paul Valéry netgi teigė, kad Milašiaus lyrikoje girdimas balsas, gilus, nesibaigiantis, prirakinantis, yra svarbus jo magikos elementas. "Niekad nesu matęs teksto, kuris stovėtų taip arti būties" — si *proche de l'être* 6) teksto, kuris taip tobulai iškūnytų poeto minties, jo buvimo virpėjimas, stebėjosi Paul Valéry. *Septynios vienatvės* Milašiaus balsas kiek nudydyla, nes dėl lietuvių kalbos fonetinės ir morfologinės struktūros ypatumų neįmanoma atkurti originalo garsinio audinio. Pavyzdžiui, lietuvis vertėjas negali pasivauduoti prancūzų, bet ne lietuvių kalboje ir literatūroje įsijulinusia švelniaja, netariamąja balse "e", jis negali atkartoti dėsningos prancūzų kalbos silabinės struktūros ar išlaikyti jai būdingus kirtčių derinius. Tad Milašiaus muziką Vaičiulaitis neišvengiamai keitė: lietuviškame vertime ji yra staigesnė, kietesnė,

Oskaras V. Milašius pirmąsiais Lietuvos nepriklausomybės metais, kai buvo Lietuvos atstovas Prancūzijoje.

kirčiai kartais nutraukia poeto minties bangavimus, kiek nublunka meditacijos koloritas, mažiau jaučiamas mistinis bei sakralinis Milašiaus kūrybos charakteris. Vienu atveju i eilėrašį įsibrauna netikamas, familariškas "Brolau, mes sveiksim erdves" (67 ps.).

Mano nuomone, Vaičiulaitis kiek per toli nukrypsta i sintaksę, kuri ypatingai išryškina žodžių loginius ryšius. Milašiaus sintaksė pasiduoja ir yra apsprendžiama poeto emocijos, ne proto. Ji yra labai natūrali, kartais paremta regėjimu ar meditacija, būdinga dinamika. Palygin-dime "La Confessio de Lamuel" pirmąją eilutę: "quand je mesure ce chemin parcouru, moi, ver sous le plancher" 7) su lietuviškąja "Lemuelio išpažinties" pradžia: "nubėgų kelią išmatavęs, aš, kirvapė po grindim" (103 ps.) ar "Rugsėjo simfonijos" originalo "voici / le mur sans crucifix at la table et le livre / fermé" 8) su lietuviškuoju originalo ekvivalentu: "štai / be kryžiaus siena, stalias ir knyga už-vyta" (47 ps.) ir pajusime, kad lietuviškoje versijoje sintaksė ne tiek atkartoja natūralią regėjimo ar prisiminimo eigą. Čia prie žodžių prisideda savokinio galvojimo. Keičiant sintaksę bei žodžių tvarką, Milašiaus poezija taip pat praranda aiškumą, nes dažnai išnyksta žodžių bei formų paralelės, ne visada sakini-o centre atsistoja svarbieji įvaiz-džiai. Vaičiulaičio Milašių mes kartais sutinkame klausimu: ką gi poetas nori pasakyti? kiek mažiau intucija, klausia ar regėjimu. Lietuviškame vertime žodžiai turi mažiau galios sugesti-juoti, pavyzdžiui ten, kur Vaičiulaitis ieško spalvingumo ar

(103 ps.) ar "Rugsėjo simfonijos" originalo "voici / le mur sans crucifix at la table et le livre / fermé" 8) su lietuviškuoju originalo ekvivalentu: "štai / be kryžiaus siena, stalias ir knyga už-vyta" (47 ps.) ir pajusime, kad lietuviškoje versijoje sintaksė ne tiek atkartoja natūralią regėjimo ar prisiminimo eigą. Čia prie žodžių prisideda savokinio galvojimo. Keičiant sintaksę bei žodžių tvarką, Milašiaus poezija taip pat praranda aiškumą, nes dažnai išnyksta žodžių bei formų paralelės, ne visada sakini-o centre atsistoja svarbieji įvaiz-džiai. Vaičiulaičio Milašių mes kartais sutinkame klausimu: ką gi poetas nori pasakyti? kiek mažiau intucija, klausia ar regėjimu. Lietuviškame vertime žodžiai turi mažiau galios sugesti-juoti, pavyzdžiui ten, kur Vaičiulaitis ieško spalvingumo ar

tikslumo ir parenka žodžius, kurių semantinis laukas yra siauresnis nei Milašiaus originale. Štai, blankus, bet daugiaprasmis išsireikšimas *il y a Septynios* vienatvėse tampa veiksmažodžiu slypi ("beprotybės slypi žvilgsnyje/rasos" 74 ps.): neapspręstos prasmės žodis *son*, pavyzdžiui eilutėje "Mere, les sources voilées su Mouvement sont en un lieu obscur" 9) — spalvingai veiksmažodžiu alma: "šaltiniai tamsiomis užgintomis vietomis" (68 ps.). Tai, paradoksiškai, kūrinių kiek nupoetina, nes Vaičiulaičio parinkti žodžiai turi mažiau paslaptingumo, to elementaraus būtinumo bei rimties, kurie grindžia Milašiaus eilėraščių mistinę bei metafizinę dimensiją. Atskirai dar norėčiau paminėti žodžių vienetus, sudėtyus prielinksniu "de". Šie vienetai dažnai yra daugiaprasmiai, atviri, būdingi ir prancūzų kalbai ir Milašiaus lyrikai. Milašius jais pasivaduoja tam, kad sugestijuotų daiktų paslaptingus, sakralinius, protu nesuvokiamus, už realaus pasaulio ribos atsiveriančius ryšius. Vaičiulaitis, žiuos junginius versdamas, jiems duoda konkretumo bei tikslumo; kartais jo versija yra net aiškesnė, bet tuo pačiu kasdieniškesnė, įprastinė. Pavyzdžiui galime duoti Vaičiulaičio tendenciją, kartais, tiesa, visiškai pateisinamą, prielinksniu "de" sulydytus vienetus versti vietininko linksniu. Taip "une herbe de ville" 10) pasikeičia i "mieste" išaugusią žolę (79 ps.); "ce blé de soleils" 11) i "kvietė saulėje" (110 ps.). Vaičiulaičio įvaizdžius mes lengvai suprantame, bet tuo pačiu mes nesame linke spelioti, kas slypi už poeto žodžių. Panašiai yra su šiuo prielinksniu "de" surištu daiktavardžių ekvivalentais: de-besų balsai (107 ps.), prancūziškoje versijoje — "nuage de voix" 12) "šiurpi našta" (87 ps.) — "ballot de terreur" 13); "kerštinė saulė" (52 ps.) — "soleil du chatiment" 14) Kiekvienas šių Vaičiulaičio vertimų yra tikslus. Tačiau pastebime, kad prancūziškoji versija turi daugiau paslaptingumo, didesnį mistinių, neįprastų niuansų krūvį.

Kodėl prancūzai visada prisimeną, kad savo kilme Milašius buvo lietuvis? Ar jie jaučia, kad Milašius skiriasi nuo kitų jo laikotarpio lyriku? Ar jie tik mums atiduoda tam tikrą, mažą duoklę? Klausantis diskusijų apie Milašius, man dažnai kyla mintis, kad prancūzų sąmonėje Milašiaus poezija ir jo lietuviškumas yra neišskiriamai susieti. Tai yra todėl, kad Milašiaus kūryboje dažnai sutampa du polinkiai, dvi tendencijos — poeto užmojis įžiūrėti tai, kas slypi už įprastinių mūsų pasaulio daiktų bei reiškinių, ir jo polinkis mistiškąsias savo poetines įvairias gelmes išreikšti namų, tolimo krašto, vaikystės dienų motyvais, kurie prancūzams ir primena Milašiaus lietuvišką kilmę. Tad prancūzai sieja Milašiaus lietuviškumą ir jo minties mistinę bei metafizinę kryptį. Lietuvis skaitytojas Milašiaus lietuviškumą turbūt supras kita prasme. Jo "Lietuva" mus nukreips i tikrovę regėtas — Milašiaus vaizduotėje išlikusias — Lietuvos peizažų detales. Milašių skaitydami, mes stabtelėsime ties mums pažįstamais lietuvių poezijos motyvais — ties medaus, bičių, dilgėlių įvaizdžiais. Manau, kad Milašius mums neatrods per-dėm lietuviškąs, tačiau, kiek atidžiau pasidairę, jo simfonijose ir kituose kūriniuose, atrasime tų kelių, mūsų mintį grąžinančių i lietuvių literatūrą kur Milašius savaip atsiliepia Mačernis, Nyka-Niliūnas ir kai kurie kiti mūsų poetai.

ISNASOS

1. Jonas Grinius, "Milašius", Lietuvių enciklopedija, T. XVIII, 456 ps.
2. O. V. de Milosz, *Oeuvres complètes II, Poésie*, Paris, Editions André Silevire, T. I, 107 ps.
3. Ibid., 151 ps.
4. Ibid., 96 ps.
5. Ibid., 106 ps.
6. Paul Valéry, citata paimta iš Jacques Buge, *Connaissez-vous? Milosz*, Paris, Editions André Silevire, 1979, 33 ps.
7. O. V. de L. Milosz, op. cit., 153 ps.
8. Ibid., 84 ps.
9. Ibid., 106 ps.
10. Ibid., 123-124 ps.
11. Ibid., 162 ps.
12. Ibid., 158 ps.
13. Ibid., 137 ps.
14. Ibid., 89 ps.

Adomas Galdikas beveik veltui

Šiaip ar taip žmonės yra gimti diplomatai. Įsitikinau Los Angeles Lietuvių dienos metu (VI. 21 — 22). Salia įvairių atrakcijų, čia buvo atidaryta ir A. Galdiko pomirtinių darbų paroda. Dažnas lankytojas, užklaustas, kodėl nenusiperka bent viena mūsų garsaus dailininko paveikslų, atsakydavo: "Mielai pirksčiau, bet neturiu kur pakabinti: visos sienos užgrūstos menu".

Iš dalies tai tiesa. Žmonės apskirovę įvairia menine lietuvių išraiška. Bet, reikia įsidėmėti, kad retas paveikslas ar rankdarbis, dabar puošias sienas, gali pri-lygti A. Galdiko originalui.

Los Angeles parapijos mokyklos kambaryje įstatyti spalvų meistro darbai (įvairaus dydžio bei žanro) buvo nežmoniškai pigūs. Kainos sukosi apie 600 ar 300 dolerių. Keli mažesni buvo parduoti net už 150 ar 100 dol. Taigi beveik veltui.

Paveikslus i šią parodą i Putnamo atvežė seselė Margarita. Jai talkino Chicagos visomenininkė M. Remienė. Abi moterys prieš akis turėjo kilnų tikslą — parduoti visus žymaus dailininko kūrinius ir tuo sutelkti reikiamas lėšas vienuolyno darbams.

Ekspoziciją apžiūrėjau ir per atidarymą, ir sekancią dieną. Dalis paveikslų buvo parduota: matyti iš žvaigždžių. Bet dar daug kabėjo be jų. Kai simpatingoji M. Remienė mandagiai pasiūlė ir man įsigyti vieną iš tų likusių

— kad ir tą abstraktą, prie kurio sukaltiojau i keliolika minučių, atsakiau taip pat su diplomatišku saktumu: "Gaila, kad šiuo metu neturiu atliekamo dolerio". "Tai paimkite išmokėjimui", su blaivia ramybe pasakė M. Remienė.

Pajutau, kad esu įkliuvęs — apžavės mane lieknoji čikagietė

ir išsiūlys išmokėti 600 dolerių Galdiką. O kur ji kabinsiu, jei lig šiol neįsigijau pakenčiamos rezidencijos, nuomoju palėpę su jau gatavais paveikslais ir papuošalais ant sienų. Tuo metu kažkoks ponulis užkalbino M. Remienę. Buvo puiki proga nusiimti. Taip ir padariau.

Juokas juokais, bet A. Galdiko kūrinių globėjos ir parodos rengėjos — Los Angeles Gražios vardo tunto ar būrio vyr. skau-

tės — vertingai pasidarbavo. M. Remienė per atidarymą, tereizangos žodį, išryškindama dailininko kūrybos reikšmę. Gi apie A. Galdiką ir jo žmonos glaudžius ryšius su Putnamo vienuolėmis pakalbėjo seselė Margarita, šiltai, vaizdingai. Ten dailininkas gyveno ir tapė. Buvo labai prisirišęs prie savo kūrinių, skyrėsi su jais skaudžiai, tarsi su savo vaikais.

Tą vakarą žiūrovai svarstė: koki Galdiko darbą būtų vertiau įsigyti: abstraktą ar realų vaizdą? Taip sakant, koks bus brangesnis ateityje? Tai didelis galvosūkis. Mat, parodoje buvo trejų Galdikas: grynai abstraktus, pūsiu abstraktus ir realiai impresioniškas. Žiūrovuose susidarė tvirta nuomonė, kad pravartu pirkti tik realistiškai nutapytus vaizdus, ypač tuos su lietuvišku gamtovaizdžiu. Tokių buvo keli. Ir jie bematant tapo losangeliečių nuosavybėmis.

Man regis, koks Galdikas būtų, atsajus, ar realus, su savo užburiančia spalvų muzika, neabejotinai jis bus brangus ir iekomas ateityje.

Gaila, kad tik per vienintelę parapijos Lietuvių dieną vyko šitokio lygio paroda. Taip pat gaila, kad paveikslų išdėstymas ant sienų buvo ne itin tvarkingas. Buvo galima jausti, kad paroda sumesta, kaip dažnai mūsųose pasitaiko, skubant, skubant... Aš iš savo pusės galiausiai, kad per šį kštumą taip ir neįsigijau ano mišlingo abstrakto, kurį siūlė M. Remienė. Vėliau kažkas ji nupirko.

Adomas Galdikas

Abstraktas (aliejus)

O. V. Milašius

Portretas pieštuku. Dailininkas A. Bils, 1939 m.

Koncertas (ilno raizkings)

Muzika iš Lietuvos

Smuikininkas M. Elmanas, kažkada paklaustas, ką jis manęs apie jaunąją koncertantų generaciją, juokais pareiškė, kad jį nei pasiekusi aukšto lygio vidutiniskumą — „high level of mediocrity“.

Šita paradoksalų žymaus virtuozo posakį prisiminiau aną dieną, bevertydamas pluoštą stambesnių muzikos kūrinių, išleistų Lietuvoje per pastarąjį dešimtmetį. Iš tikrųjų, čia darbai akademiškai išmokslių kompozitorių, laisvai vartojančių tradicinę bei naujesnę komponavimo techniką, ir nerastumei juose nė kiek diletantizmo, kurio neretai aptikdavome mūsų kompozitorių veikaluose. Žodžiu, aukštos kokybės profesionalumo pavyzdžiai. Tačiau kažko dar trūksta. Tas „kažkas“ būtų daugelis įvairių dalykų: minties tęstinumas, „štampos“ perteklius, stiliaus problemos ir t.t. Suvedus viską į vieną žodį, sakytum: „skonio“ stoka.

Paimkime Stasio Vainiūno „Sonatą - Fantaziją“, parašytą fortepijonui ir išleistą 1978 m.

Veikalo introdukcija sudomina. Nijūri muzikos nuotaika, miglotų harmonijų paskendę gailių atodūsių motyvai savaip žada įdomią kompozicijos raidą. Deja, kūrinio pagrindinė dalis (ekspozicija) ir jos seka gerokai apvilnia: muzikinės temos be sielos ir inspiracijos, o jų vystymas šabloniškai, neatitinkamas. Itin erzina naujus, neva virtuoziški intarpai — lepty liepteliai muzikos temoms susieti.

Logiškas muzikos tęstinumo išlaikymas yra didelis galvosūkis. Kad kompozicija plauktų sklandžiai, tartum spontaniškai išsiliejęs, yra iš tiesų nelengva kompozitoriui užduotis (tai liudija net ir Beethoveno darbų eskizai). Turėjo sunkumų šioje srityje ir Eduardas Balsys, šiandien vienas iškilusių muzikų Lietuvoje.

Skaičiau ir nagrinėjau Eduardo Balsio smarkaus užmojo kompoziciją — „Dramatinės freskos“ smuikui, fortepijonui ir simfoniniam orkestrui (1969). Pradžia efektinga, trankaus ir brvūnisko ritmo. Tolydžio betgi kompozitorius pasimeta savo dramatinėje įkarštyje: muzika pra-

A. KUCIONAS

randa kryptį, ir vietoj judėjimo gauname tik bruzdėjimą, tiktai blaškymąsi. Pametęs tikslą, Balsys be saiko paskleidžia devyntas galybes priedainių, savotiškų muzikos intensifikatorių. (Čia ir yra tas „gero skonio“ trūkumas!) ir ko čia nerasi: konservatyviai pavartota dodekafonija, aibė betiksliai riedančių sveikų tonų gamų, pasažai bitonalinių (pus-tonio santykių) akordų ir t.t. (Tegul ateis man skaitytojas, kad neišvengiau techniškos terminologijos. Dėl aiškumo duosiu pavyzdį iš kitos meno sritys. Va, turiu po ranka vieno mūsų rašytojo novelių rinkinį. Fabulos kaip fabulos, bet kiek daug čia madingos gražbylostės, kiek imantinių metaforų! Ir nežinau žmogus, kas autoriui būta svarbiau: apsaikymai ar savo rafinuoto išsipusulinimo demonstracija. Ir čia bene bus skonio reikalas?..)

Balsys, kaip sakiau, yra pirmaujantis Lietuvoje kompozitorius. Jo baletas „Eglė“ ir ypaci kantata „Nedieskite mėlyno gaublio“ turėjo plataus atgarsio ir už Lietuvos ribų. Rupi, rašiklaus ritmo „Dramatinis freskų“ kompozicija taip pat yra reikšmingas, neeilinis muzikos kūrinys (madingas pranašesnis lyriniose epizoduose) ir sveikintinas įnašas mūsų muzikos literatūrai. Tačiau... „gaspadorius“ sakytų: puiki buvo karieta ir geri ankliai, o vis dėlto eita pėsčiomis...

Julius Juzeliūnas ne eina, o slinkite slenka. Nuosėdai, geros apdailos ir tikslios instrumentacijos „Poema-Pasakalija“ — kažkaip neįstengia pakilti. Yra joje momentų, pavyzdžiui variacija, kurioje obojus, palydimas virpančių smuikų (tremolo), pasisklinda tiesiog užburiančiai gražia lietuviška gaida, tačiau tai tik akimirka. Pasigendi išradin-gumo, ypač ritmikoje, o kai kur daros atkaru dėl pertekliaus trafaretinių frazių ir dėl bandymo „sumodernizuoti“ iš esmės kuklaus stiliaus simfoninį veiklą.

Mėginimai integruoti savo muzikos kūrybon šiuolaikines naujybes bus tapę bene savotiška mada Lietuvos kompozitorių

tarpe. Ji turbūt atsirado pagsarsėjusio „amlydžio“ metu, kai griežta meno cenzūra atleido „vadelės“. (Įdomus fenomenas: vakari-nių kraštų pasaulyje kompozitori-riai jaučia muzikos kritikų bei savos bendruomenės spaudimą būti šiuolaikiniais, „up to date“, o sovietų Rusijoje ir jos kolonijose patys kūrėjai nori būti moder-nūs, oficialiųjų organų didžiame nepasitenkinimui.) Antai, buvus-i šikagietė Raminta Lampsaitytė paskyrė šiam reikalui nemažą (daugiau kaip 200 psl.) moksli-nį traktatą, kad gautų doktoratą Berlyno universitete. (Raminta Lampsaitis — Dodekaphone Wer-ke von Balsys, Juzeliūnas und der jūngerer Komponistengeneration Litauens: Dodekaphonie als integrierende Technik, 1977.)

Būtu sunku komentuoti, netu-rint po ranka daugumos naujaus-ių kompozicijų, kurias Lampsai-tytė turbūt iš rankraščių, nuvy-kusi Lietuvon, kruopščiai išstudi-jo. Ir nederėtų man jos darbo kritikuoti. Tačiau, besikaitant skrupulingą analizę ir jos temos pagrindinę mintį apie dodekafa-nijos integraciją lietuviškon muzikon, kilo klausimas: ar iš viso įmanomas yra sambūvis do-dekafonijos ir senesnės technikos, kurios šaknys tebėra romantinė-je muzikoje? Ar derintusi intelek-tuali, šakos mąstysenos dodekaf-oninė sistema su emociine (imp-resionistiškai — ekspresionistine) dabartinės lietuvių muzikos kul-ba? Ar naujybės nesutrikdo mu-zikos pusiausvyros, ar integruo-ti gabalai nėra svetimkūniai? Nežinau.

Galop, reziumuodama savo di-sertaciją, Lampsaitytė teigia, kad šiandieninių Lietuvos kompozito-rių pastangos įvykdo Ciurlionio ir Gruodžio išvaizduotąjį lietu-viškos muzikos idealą. Čia reikė-tų stipriai suabejoti, nes juk kiek-viena muzikų karta turi ir tu-rės savo stilių, savo idiomą ir sa-vaip bandys išspėsti mūsų mu-zikos identitetą. Tad gal šiuos muzikos kūrinius vadinkime tik eksperimentais ir daugiau nieko.

Gerai žnodami kūrėjo sąly-gas sovietijoje, nestebim, kad menininkas už kiekvieną drase-nį, naujovišką eksperimentą turi atiduoti duoklę savo „uradnin-kams“. Mačiau ir tos rūšies „kūrybos“: E. Balsio kantata

Oskaras Vladislovas Milašius

LIETUVA

Tos žemės vardas — Lietuva — užvaldė mano protą ir jausmus. Aš trokštu jums atskleisti ją. Ateikit! Dvasioje nuvesiu jus į svečių kraštą, ūkanotą, glūdį, šnarantį... Suvasnokime sparnais — aure, jau skrendame per šalį, kur kiekvienas daiktas turi blausių atminimų spalvą. Apgaubia mus vandens lelijų kvapas, plėkstančių miškų garai... Tai Lietuva, la Lituania, Gedimino ir Jogailos žemė. Atsiveria mums susimąstiusi šalis, kurios vėsi, dulsva padangė turi visą pirmąsias giminės gaidūmą. Ji nepažįsta prabangos liūdno — subręsti. Po septynių žiemų mėnesių letargo ji, nubudus, šoktelia nuo pavasario staigos grožybės, o rugsėjo vidury nauji atolai, netgi vasaros nedavę, juodvarnių krankams vėl skelbia ilgą žiemą. Tada lietuviškųjų vasarų medaus kvapenis užleidžia vietą rudeniniam dvelksmui, kuris yra lyg siela Lietuvos, — Saldrikštis kvapas, nelyginant išvirtusio karštinčiaus medžio, samana užkloti, ar griuvėsių po lietaus, kai vasara jau baigias. Balzguna šviesa dūluoja klony, o šėma migla nugulus ant miškų, Tylų saulės veidą niaukia įkyrių minčių nykumas. Nors dar nesnigo, paplūkusius kelius ratus pakeičia rogės. Nuo upės smelkias per laukus linų markos tvaiikai. Galop iškrinta lapkričio sniegai, o vakarais sarginiai šunes vėl užtraukia savo begalinę šneką su vilkais iš seno miško, skendinčio rūkuso.

KAI JI ATEIS...

Kai ji ateis — bus pilkos, o gal žalios josios akys, Bus žalia, o gal pilka upė? Nauja bus valanda ir taip išsėks Toj ateityj senoj, kuriai jau niekas neberūpi, Kai viskas iškalbėta, pamatyta, išsajota! Ir gaila, jeigu tu jau tai žinotum.

Tenai, lyg šiandien, stūgaus miesto vėjai, — Deja, taip esti visados, taip šiandien! Bus metų laiko kvapas — gal balandžio, ar rugsėjo, Ir bus dangus dirbtinis, upė — debesyms nuskenė.

Žydra padangė bus, ar paukavus, Ir žodžiai bus linksmi, ar gaudūs — pagal apą, Ir būsim į valias gyvenę ir prisimelavę, Kai ji ateis su savo akimis, lyg lietūs upė.

Ten bus (nuobodžios šnekos ir juokai išgėse) Sausa akimirka, bergždžia, senutė, — Tik tvinksnis amžinybės — nebyliosios sesės, — Visai, visai kaip ši minutė.

Prieš dešimt metų, vakar, šiandien, gal prabėgs dar mėnuo laiko, — Siaubingi žodžiai ir negyvos mintys, — juk vis viena! Tu gerk, miegok, numirki — šiaip ar taip gi reikia Ištrūkti iš savęs kurią nors dieną.

BEŽDŽIŲ ŠOKIS

Kai tau irzliai liurlens ir kai, pridusęs, strykčios smulki muzikėlė, Kai pliaups ir pliaups lietus drumzlius, Tu šok, straksekai, mano siela, katarinku tu sena beždžionė, Nudrįkęs, pasalūnas seni, gyvuly romantiškas, gaudus.

Tuščiam rudens saulėleidžių dangui, nelyginant klausuką, Tu savo uodegą nušiuursi išraičios prašmatniai, Nubrauki ašaras, galantiška, liūdna, juokinga beždžionė, Nuo meilių mirusių niežuota, ir bedantė nuo dienų, pražuvusių seniai.

Dainušką, dar dainušką, — tą, kuri tabako dūmais trenktų, Rapsuotais priemiesčiais, rudens muge, spirgais, Kuri judytų pusbades mergės, — o nešvari, biauri, sulysus, Iš nuomario suskurdusi beždžionė, grynas gyvuly su savo ilgesiais!

„Leninui šlovė“ ir Algio Bra-zinsko „Brolių milžinių šaly“. Šie abu darbai dėl tuščiavidurės pa-tetikos, nublankintų frazių ir t'e-siog stulbinančio banažumo bū-tų neverti paminėjimo, jeigu ne skaudi tiesa, kad toks talentingas kompozitorius, kaip „Dramatinis freskų“ autorius, yra priverstas nugrimsti teritorijon, kur gal net reikėtų muziką kitokiu vardu va-dinti.

Vytauto Montvilos „Šventinė poema“ simfoniniam orkestrui pirmu žvilgtelėjimu taip pat at-rodytų lyg būtų parašyta „pagal įsakymą“, tačiau taip nėra: nors ir lėkštoko turinio, ši poema vis dėlto turi stiprių momentų ir liu-dija jos autorių esant nuoširdų, „nesuklastotą“ kūrėją.

Vytauto Barkausko „Poema fortepijonui ir orkestrui“ (skaity-tojas turbūt pastebėjo, kad jie ten

Le poète Lithuanien Milosz
O. V. Milašiaus piešininis portretas ir atitinkamas parašas
prancūzų spaudoje.

Dainušką, — gaila, pastarą! Lai būna užmaršties dulsusis valsas, Numirėliams vagišiams šermenų giesmė, Lai būna muzika, kuri aidėtų tau: — sudie atsiminimams, meilei ir kvailystei... O čia vis pliaupia, gurguliuoja varganas lietus senam, sunkiam purve.

VISI NUMIRĖLIAI GIRTI...

Visi numirėliai girti nuo purvino ir seno Lietaus ant Lofoteny rūškanų kapų. Toli atolydis, lyg laikrodys, tiksena Giliai iš Lofoteny varganų karstų.

Pavasariui juodam išrausęs ten skylių, Varnai nusipenėjo šaltu žmogaus kūnu. Vėjeliui bedūzeganant kūdikio balsu, Numirėliams ramu miegoti Lofotenuos.

Greičiausia niekad neregėsiu Lofoteny, Nei tų kapinių, nei marių balzanų, Bet vis jaučiu lyg meilę savyje rusenant Tam žemės užkampui dėl jo visų vargų.

Klajūnai ir savižudiai, toli toli ten Iš Lofoteny svetimųjų kapinių, — Tas vardas klausų nerimu švelniui palyti, — Sakyt man: ar miegat? Miegat iš tiesų?

Puikus tu vyne sidabrinę mano taurę, Galėtumei pasekti man ką nors smagiau, Istorių žavesnė — bent ne tokią niaurią, Nelisk su savo Lofotenaus man daugiau.

Jauku čia būti. Židiny tyliai šiušena Liūdniausiojo šių metų mėnesio balsai. Ak, tie numirėliai, net ir iš Lofoteny, — Numirėliai vis gyvesni nekaip ašai.

(Antano Vaičiūlaičio vertimai iš Lietuviškos knygos klubo išleistos O. V. Milašiaus poezijos rinktinės „Septynios vienvės“).

niškai paminėjau muzikos veika-lus, vis dėlto turinčius ydų, tai pabaigai pasiūliau kūrinių, kur-tari esant beveik meistriską. Tu-riau mintyje Broniaus Kutavi-čiaus „Dzūkiskos variacijos“. Smagus jausmas apima, bevar-tant šio veikalo lapus, nelyginant pasididžiavimas, kad, va, ir tu lie-tuvis, ir tu tarsi dalis šio didžio meno, kuriam širdis taip nuo-širdžiai atitaria.

„Dzūkiskos variacijos“ parašy-tos kameriniam orkestrui, solo balsui ir chorui (pastarieji mag-netofono juostoje). Kūrinio pradžioje girdim žemą moters balsą, paprastai, liaudiškai dai-nuojant žinomą melodiją — „Be-auštanti aušrelė“. Pirmajam dai-nos posmui dar nepasibaigus, ateina smuikai su trumputėm, trapiom dainos nuotrupomis. To-

lydžio įsijungia vis daugiau ir daugiau instrumentų, muzika tirštėja, originalią dainos gaidą čia aiškiau, čia slėpingiau vari-juojant. Kap liaudies sutartinėse natos kartais sulipė it bičių spie-čius, o kitur (aleatorikoje) atro-do nustoje slinkties, tartum pa-kibę ore. Aukščiausioje kulmina-cijoje (tokatos stiliuje) vėl iš-girstame „avo liaudies dainą, ši kartą choro dainuojamą, harmo-nizuotą. (Manau, Kutavičius čia bus suklydęs, kad ne pats savaip suharmonizavo tą dzūkų melo-diją, bet panaudojo šiek tiek sla-viškai skambančią Ciurlionio harmonizaciją.) Chorui pabal-balsą, paprastai, liaudiškai dai-nuojant žinomą melodiją — „Be-auštanti aušrelė“. Pirmajam dai-nos posmui dar nepasibaigus, ateina smuikai su trumputėm, trapiom dainos nuotrupomis. To-

Europos lietuvių grafika Chicagoj

DONALD J. ANDERSON*)

Trečioji šio sezono "Galerijos" paroda (744 N. Wells St., Chicago, IL 60610) pirmą kartą išstatė europietiškos grafikos darbus, sukurtus 11 lietuvių dailininkų, kurių visi, su dviem išimtim, gyvena Lietuvoje: Rimas Gibavičius, E. Juchnevičius, N. Kalinauskas, A. Každailis, V. Lagauskas, Z. Mikšys, Morkūnas, Pranas Gailius, Petras Repšys, Birutė Stančikaitė, Algirdas Steponavičius.

Juoda, balta — tai pagrindinė tema, jungianti nepaprastai įvairius ofortus, estampus, lino raizinius, litografijas, apimančius tiek dailininkų gimtųjų miestų klasiškinę itaką, tiek šiandieninius išpūdžius, atspindinčius dabartinę visuomenę ir daugybę jos mislių. Tiems, kuriems rūpi menas, teatras, drama, bei architektūra, labai patiks Zibunto Mikšio švelnūs ofortai, jų subtilūs niuansai, primenantys teatrinį gyvenimą. Jo adapatuoto Paryžiaus pastatų fasadai skatina žiūrovą mąstyti apie žmonių lūkesčius, kombinacijas, kurias jis mato už kiekvieno lango. Jo vartojami senoviniai ir dabartiniai komentarai, perduoti savo gimtąja kalba bei kitomis, liudija jo susidomėjimą romaniškais kalbomis. Jo 14 kūrinių, išstatytų pirmą kartą galerijos parodoje JAV, pasižymi dydžio kuklumu, bet sukelia dideles vizijas visiems rimtiems parodos lankytojams.

Švelni, tradicinė architektūra, gražiai, detalai atvaizduota, tampa amžiniu fonu sunkiom, emocijoniškai gyvenimo dramoms, kurias Stančikaitė perduoda: jaunimo, augančių šeimų grupavimai, kurių nariai gal pirmą kartą mato saulėlydžio bei saulėtekio itaką kiekvieno žmogaus gyvenime. Daug kam žinomi, mėgiami Vilniaus pastatai paverčia fonus į istorines, architektūrines, emociškas iliustracijas.

Juodai, baltai nupieštos pasakos, nuogos figūros, slobinai, piratų laivai, TV kabinetai, erdvės laivai — tai keli Juchnevičiaus intriguojantys ženklai ir simboliai, jo komentaras šiandieninio gyvenimo tem, kurie atsilankę mūsų planetoje metų slinktyje. Jo vartojama balta erdvė niekad nėra neigiamai, tik gimsta legendinės formos mūsų šimtmėčiui.

Každailis žodį ART (DAI.E) inkorporuoja į savo pavarde taip, kaip senoviską audimą įjungia į formas, primenančias TV ekraną. Geltonai, raudoni, mėlyni dryžiai susikryžiuoja, tampa kitomis spalvomis bei formomis intensyviame žavume, kuriame betgi jis išlaiko kontrolę ir elegantišką rūpestį linijų spalvomis, supindamas praeities ir dabarties abstrakčias idėjas. Pagrindinės spalvos ne taip akivaizdžiai matyti šio spalvų meistro kūryboje, tačiau, jo supratimas visų spalvų santykių, jų susipynimų — tai muzika akims.

Lagauskas, matyt, išsirenka mėgiamiausias Vilniaus kalvų viršūnes dėl to, kad savaip matytų miesto vaizdus su puikiai detalizuotais bokštais ir kitą paminklų architektūrą; jo dailus miesto nupiešimas kuria intensyvią jausmų žavesį, galintį su kelti tėvynės ilgę net tiems, kurie niekad nematė šio reikšmingo miesto. Šimtai mažyčių ir rūpestingai išgraviruotų linijų už-

pildo jo didžulius ofortus, kuriuose plačiai išsilies debesis, slėnių, bei medžių formos, primenančios simfoninių kūrinių tonus.

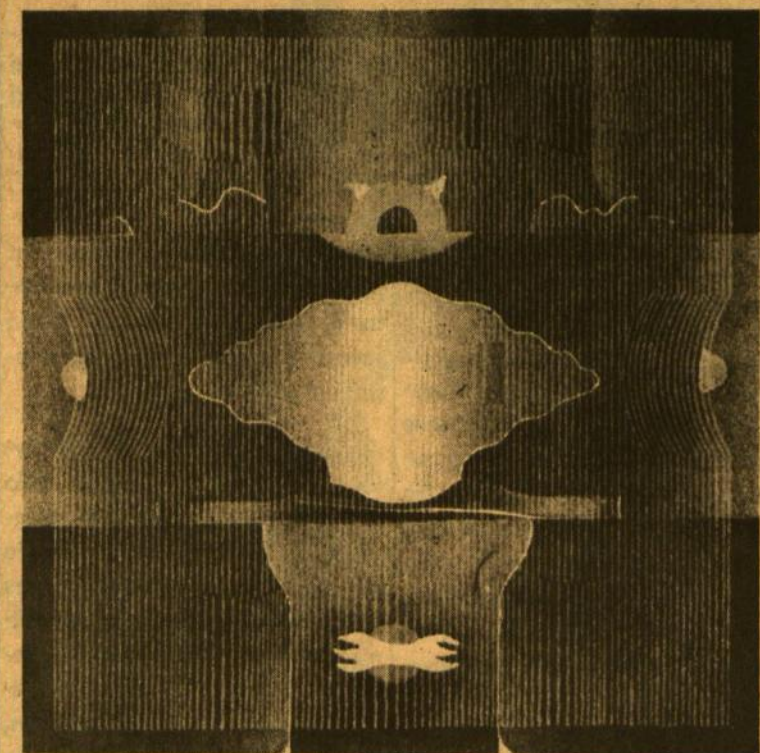
Imantriai sukurios formos, atspausdintos su dideliu įgudimu, talentu ir skoniu, verčia stebėtą atidžiai išsižiūrėti į Morkūno darbus, kurie sukuria beveik abstrakčias kompozicijas variacijose, vaizduojant "Ryto," "Vidudienio," ir "Vakaro" vaizdus Vilniuje.

Didieji Repšio ofortai žadina kiekvieno jaunystės atsiminimus, nežiūrint iš kokių miesto ar šalies stebėtojas bebūtų. Šiuo atveju, jis kruopščiai vaizduoja savo brangius atsiminimus, bei vaikystės malonumus: čiūžimas ant ledo su prikabinom prie rato rogutėm, kas, matyti, yra tradicija daugelyje jo tėvynės vietovių. "Kiaušinių nešėjai" — tai dar vienas patrauklus šio menininko kūrybos pavyzdys, kuris rodo jo genialų sugebėjimą sugrąžinti jaunystės džiaugsmus, kurių niekad negali pamiršti.

Repšio darbai, kaip ir kitų dailininkų dabartinėje parodoje, buvo parpintę gebančio tai padaryti kolekcionieriaus Karolio Avižienio, kurio geras skonis ir ištikimybė gimtajam kraštui sudarė progą daugeliui čekiečių pamatyti pirmą kartą aukšto lygio darbus, kuriams dabartiniai metu Lietuvoje menininkų, išlaikančių tradicijas ir galimybes asmeniškai kūrybai net ir tada, kai tokia veikla ne visuomet yra lengva ar laukiama.

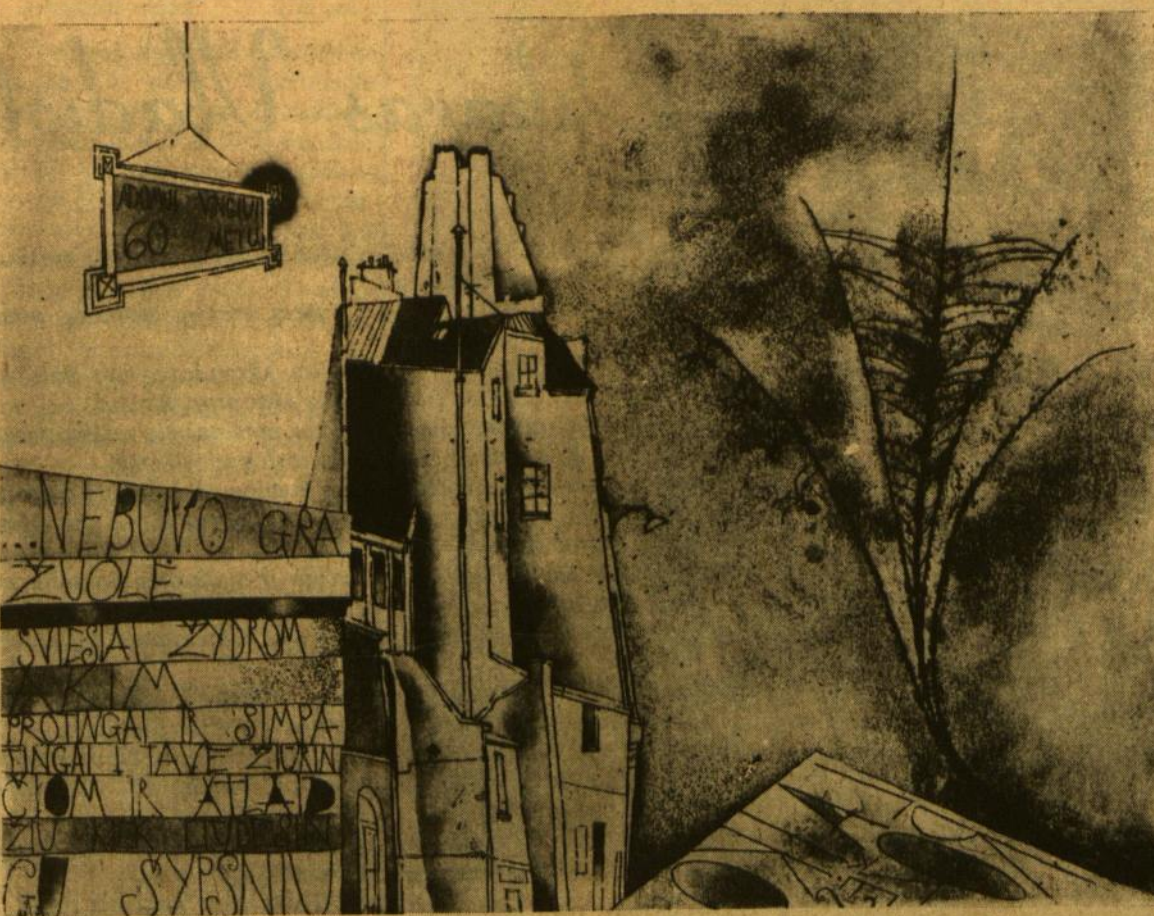
"Galerijos" štabui, direktoriui ir kolekcionieriui buvo nelauktas toks entuziastingas atsiliepimas tų žmonių, kurie neturi jokiu ryšiu su Lietuva, o džiaugėsi tik dailės darbais, kurie čia išstatyti. Reikia tikėtis, jog visuomenės atsiliepimai paskatins kolekcionierių parodyti savo kolekcinę ir kitose mūsų šalies vietovėse, kad žinotų ir įvertintų Lietuvos įnašą moderniajai grafikai ir tie, kurie neturi jokios galimybės patirti, kas kuriama tame krašte. Žmonės, pažįstantys Lietuvos situaciją, žino, kokie sunkumai ten truko kiekvieno kūrėjo išsiskyrimą. Tie, kurie apie tai nėra girdę, be abejo, stebėsis bent aukštu rodomos grafikos lygiu.

Vietos trūkumas neleidžia man detalai išvardinti kiekvieną tų dailininkų, kurie su juodu rašalu ir baltu popieriu kuria naujas ir dėmesį patraukiančias idėjas, kurių formos akiai kartu pažįstamos ir šviežios. Galerijos direktorius, Algimantas Kezys, praneša, jog lankytojų skaičius, jų susidomėjimas, perduotų darbų kiekis skatina ir toliau įgyvendinti šios unikalią galerijos

A. Každailis

Noktiurnas VI

Zibuntas Mikšys

Lalko rožis (ofortas)

Nauji leidiniai

● **PASTOGĖ, Nr. 1.** Lietuvos pogrindžio kultūrinis leidinys, 56 psl. Redakcijos vedamajame, be kita ko, sakoma: "PASTOGĖ" skiriama tiems, kurie nori laisvai kurti. Ką reiškia būti laisvu? Kas yra laisvė? Nėra absoliučios laisvės — paskubės atsakyti ortodoksas. Filosofas pareikalaus tikslaus apibrėžimo. Tačiau būti laisvu — tai tokia pat natūrali žmogaus būseną kaip ir kvėpuoti. Ir smaugiamam nerūpi teoriniai samprotavimai, jis nori vieno — giliai įkvėpti, kvėpuoti. Ką reiškia — būti laisvu kūryboje? Tai reiškia LEISTI SAU DAI NUOTI. Tai reiškia rašyti eilėraštį, nesirūpinant, ką pasakys redaktorius, o taip, kaip dainuoja paukštis, kuris nedainuoti negali. Būti laisvu meno žmogui — tai ne tik mesti iššūkį išorinei cenzūrai, bet visų svarbiausia nugalėti savyje klastingiausią menininko prieštą — vidinį cenzorų, daugeliui mūsų jau įdiegtą, kontroliuojantį kū-

idėją — išstatyti meno kūrinius, kurie, mano nuomone, išsiskirtų savo kokybe bet kokiame krašte. Galerijos direktorius mane informuoja apie būsimas parodas, kurių datos jau nustatytos: rugp. 22 — rugs. 26, Algimantas Kezys — "Brown University" spalvotos nuotraukos; spal. 21 — lapkr. 14, Audrius Plioplys — "Literary and Philosophic Renderings"; lapkr. 21 — gruodž. 20 — Raimundas Lapšys — "Creations in Crystal".

rinio gimimą dar pasamoneje".

Nemažai žurnalo puslapių skirta 1975 metais okupanto su naikintam Mindaugui Tamoniui ir jo kūrybai. Spausdinamas pluoštas eilėraščių Mykolo Šilaičio ir Vincento Rimšos beiletristinė apybraiža. Pati didžioji numerio dalis atiduota Oskarui Milašui: rašoma apie jį, nepaigalėta ir jo paties raštų vertimų. Numeris užsklandžiamas replika rašytojui Romualdui Granauskui, "Duonos valgytojais" autoriui.

● **PASTOGĖ, Nr. 2.** Žurnalo antrasis numeris 48 psl., pavairintas užsklandžiais piešiniais ir nuotraukomis. Vedamajame, atkreipiant dėmesį į visur Lietuvoje praktikuojamą melą arba tik pusiau tiesą, sakoma: "Nėgi nėra kito kelio? Kas, galų gale, gali uždrausti parašyti tokį eilėraštį, lyg tuo metu pasaulyje nebūtų — tu ir eilėrašči. Kas jį spausdins? Ką daryti skulptoriui arba kompozitoriui, noriam kurti tik tai, ką liepia sąžinė? Ką daryti, kad būtų išgirstas, kad būtų kaip kūrėjas. PASTOGĖS tikslas ir yra sukurti precedentą, tai yra įrodyti ir parodyti, kad galimas ir kitas kelias, bent atsikiru atveju".

Antrosios "Pastogės" puslapiuose spausdinamas Liudo Stankaus aktualus straipsnis "Mikėvičius, Daukantas ir mes"; Algio Rudaminio, Juozo Šliavo (1930 — 1979) ir kitų eilėraščių; Antano Uvainio novelė "Ten anapus miškai"; Algio Galinio antroji dalis studijinio dėmesio Oskaro Milašiaus kūrybai; iš oficialios spaudos perspausdinamas su palankiais komentarais rusų kalbininko Vladimiro Toporovo straipsnis, liečiantis baltų kalbotyrą; tiesioginė A. K. patirtimi vaizduojama traagiška būklė lietuviškųjų sričių, priskirtų Gudijai.

● **MOTERIS, 1980 m. gegužės — birželio mėn., Nr. 3.** Lietuvių moterų žurnalas. Leidžia Kanados Lietuvių katalikių moterų draugija. Redaguoja Nora Kulpašienė. Administruoja Bronė Pabedinskienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 1011 College St., Toronto, Ont. M6H 1A8, Canada. Metinė prenumerata — 8 dol., garbės prenumerata — 12 dol.

Apie lietuvių motiną rašo S. Vilkauja. Duodamas puslapis Zentos Tenisonaitės eilėraščių. P. Gaucys žvelgia į jėgas, valdančias pasaulį. Balė Vaivorytė spausdina puikią apybraižą

"Karkvabalai". Aušra Gyltė-Karkienė supažindina su Kanados moterimis rašytojomis ir jų charakteriais. Antroji numerio beiletristinė apybraiža — Avos Saudargienės "Skarelė".

Aki patraukia ir įprastiniai žurnalo skyriai: Knygos, Moterys pasaulyje, Sveikata, Madų ir grožio pasaulis, Seimininkių kampe. Žurnalas iliustruotas dailininkų darbais ir šiaip nuotraukomis.

● **TECHNIKOS ŽODIS, 1980 m., Nr. 2.** Lietuvių inžinierių ir architektų žurnalas. Vyr. redaktorius — V. Jautokas, 5859 S. Whipple St., Chicago, IL 60629. Tech. redaktorius — J. Slabokas. Administruoja A. Brazdžiūnas, 7980 W. 127 St., Palos Park, IL 60464. Metinė prenumerata — 6 dol., studentams — 2 dol.

Puslapiuose: Vėjo energijos išvystymas; Naujoviška pavarų dėžė; Technikinė apžvalga; Lietuvių technikinėje literatūroje; Pažinkime vienas kitą; Iš inžinierių ir architektų veiklos. Žurnalas gausiai iliustruotas.

● **LAIVAS, 1980 m. liepos — rugpjūčio mėn., Nr. 4.** Religinio ir tautinio gyvenimo dvimėsenis žurnalas. Leidžia Marijonų vienuolija. Redaguoja kun. J. Vaškas, MIC. Redakcijos ir administracijos adresas: 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata JAV ir Kanadoje — 4 dol., kitur — 5 dol.

Siame numeryje: Mylėsi Viešpatį savo Dievą (J. Vaškas); Laimės beiškant (kun. J. Prunskis); Gyvenimo duona (V. Rimšelis, MIC); Pašnekesys su Viešpačiu (Aug. Tījūnėlis); Maldos apaštalinio intencija. Beatifikacijos bylos žinios; Šių dienų Abraomai (St. Zilys); Kova su buteliu (A. Nockūnas, MIC); Iš religinio gyvenimo. Žurnalas iliustruotas.

● **MŪSŲ VYTIŠ, 1980 m. pavasaris.** Skautiškos minties jaunimo ir vadovų žurnalas. Leidžia Akademini skautų sąjūdis. Redaguoja Juozas Toliušis, 7220 S. California, Ave., Chicago, IL 60629. Administruoja Alfredas Kleinaitis, 11044 W. 94 Place, Willow Springs, IL 60480. Prenumerata JAV ir Kanadoje — 6 dol., kitur — 3 dol.

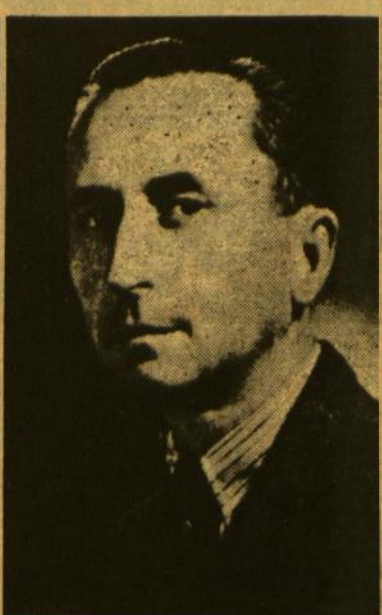
Žurnalo vedamuoju raginama palikti kultūrinį pėdsaką. Bronius Kvilyks prisimena prof. Steponą Kolupailą, mirusį prieš 16 metų. Prisiminimų pluoštą apie savo "Tėvuką" Kolupailą pažeria Evelina Masiokienė. Spausdinama taipgi, ketvertas gabalų "Iš Kolupailos pasakojimų". Duodami du puslapiai naujų Marijos Stankuvienės-Saulaitės eilėraščių. Rašoma apie mūsų tautos

Fabijonui Neveravičiui 80 metų

Europoje — Anglijoje pasilikusiam mūsų rašytojui Fabijonui Neveravičiui š.m. liepos mėn. 19 d. suėjo 80 metų. Nei savo darbais, nei savo amžiaus suaktyvintomis F. Neveravičius nemėgo garintis, nei sprautis į pirmąsias eiles, tad ir pastaroji rašytojo suaktyvinta praeina beveik negirdomis. Ilgesnis ta proga Bronio Railos rašinyš liepos 14 d. buvo atspausdintas „Europos Lietuviųje“. Daug kam galėjo susidaryti įspūdis, jog rašytojas laikėsi atokiai nuo viso išeivijos šurmulio ir nuo rašto žmonių bruzdesio. Tačiau toli gražu taip nebuvo. Nuo literatūros ir nuo visuomeninio, net politinio — rezistencinio gyvenimo jis nebuvo atšokęs.

Ir jo visos knygos savo šaknis yra giliai įleidusios į realybi, istorinį gyvenimo srautą, į pilnakraujų žmonių kančias ir džiaugsmus. Štai tų veikalų sąrašas: 1935 metais romanas „Dienos ir naktys“; netrukus du tomiai istorinio romano, vaizduojančio Lietuvos-Lenkijos padalinimų laikus — „Blaškomos liepsnos“; o 1831 metų sukilimą užgriebia dviejų tomų romanas „Erškėčiai“; novelės žanre turime dvi knygas — „Palaimintas juokas“ ir „Dienovidžio sutemos“; Vilniaus teatre buvo pastatyta Neveravičiaus pjesė „Priešai“; o kur dar gausūs ir įvairūs radijo vaidinimai ir montažai, taipgi rankraščiuose Lietuvos liks ir greičiausiai žuvsis romanas „Gulbių sala“ — Barboros Radvilaitės ir Žygimanto Augusto tema. Taigi didelis originalios kūrybos derlius.

Negalima pamiršti ir Fab. Neveravičiaus tikrai puikių vertimų. Lietuvių kalbon iš lenkų, rusų ir anglų kalbų jo yra išversta išskirtinės vertės veikalų: W. S. Reynoldso „Kaimiečiai“, S. Žeromskio „Nuodėmės istorija“, L. Tolstojaus „Anna Karenina“, Wallace „Ben Hur“; J. Kureko „Gri-

Fabijonas Neveravičius

pas siaučia Napravoj“, G. Orvelio „Gyvuolių farma“.

Pokario metais buvo aktyviai įsijungęs į Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio (BDPS) užsienio delegatūrą ir vėliau į Lietuvių rezistencinės santarvės (LRS) vadovybę Europoje. Šiuo savo visuomeninės-politinės veiklos laikotarpiu redagavo „Santarvės“ žurnalą.

Savo žemaitiškai bajoriška kilmė suaktyvininkas Fabijonas Neveravičius gražiai rikluoja į tautinę prasmę susipratusios mūsų bajorijos eiles. Ypač į rašytojų gretas, kuriose regime ir Zemaite, ir Lazdynų Pelėdą, ir Šatrijos Ragana, o vėliau Jurgį Savickį ir Fabijoną Neveravičių. Tai vis tie savo laiko rašytojai, kuriuos kultūrinė ir literatūrinė aplinka formavo inteligentais jau nuo pat kūdikystės, kuriems nereikėjo, vaizdžiau kalbant, iš klumpių peršokti į „šėverkykus“. Tai senų, bajoriškų, bet sudemokratėjusių, per kartų kartas jau inteligentų šeimų duoklė atgimstančiai ir atgimusiai Lietuvai.

k. brd.

MŪSŲ KALBA

Prieveiksmių skyryba

Prieveiksmis yra savarankiška kalbos dalis, einanti sakinyje dažniausiai vietos, laiko, būdo ir kitomis aplinkybėmis. Kartais kai kuriuos prieveiksnius laikėme taip pat įterptiniais, todėl išskyrėme kabeliais. Siekdami didesnių paprastumo bei vienodumo, toliau į prieveiksnius turėtume žiūrėti kaip į paprastas sakinio dalis ir ju kabeliais neskirti, Lietuvoje veikiantį Lietuvių kalbos komisiją siūlo:

Skirtingai nuo ankstesnės praktikos, tam tikri modalinę reikšmę turintys žodžiai bei konstrukcijos sakinyje įterptiniais nelaikomi ir neskiriami, pvz.: Nuo-

vargis, o gal liga? Tikriausiai ir viena, ir kita. Tą žiedą veikiausiai malūnininko žmona bus pametusi. Greičiausiai jis juokais tai sakė. Ir apskritai jis ne vienu nekalbėjo. Paprastai jis ne vėluoja į darbą. Karvė anaipol neprisileido svetimo žmogaus.

Taip pat neskiriamos kabeliais ir tokios prieveiksminės konstrukcijos: Kai kurie autoriai iš viso nesuka galvos dėl formos. Iš principo aš nieko neturiu prieš. Tai mum, Petriuk, iš tiesų nebereiks jau dvaran eiti? Žmogus iš tikrųjų atrodo geras. Ir čia išgirdo - netolies iš tikro mažas vaikas klykta.

Neskiriami kabeliais laiko prieveiksmais einantys žodžiai bei žodžių junginiai: Pirmiausia mes pripjaustėm gero kumpio. Visų pirma turime daug ką pasakyti. Taip pat kabeliais neskiriama veikiamoji dalyvio forma esą atpasakojamojoje kalboje: Viršūnės esą užė ir liemenys plakės. Šneka, esą priešui įkirtė. (Vincas)

Stasys Barzdukas

Ir kultūrinis priedas atostogaus

„Draugo“ kultūrinio priedo redaktoriui Kazuii Bradūniui išvykus atostogų, kelis šeštadienis dienraštis išeis be kultūrinio priedo. Jo nebus visą rugpjūčio mėnesį. Pirmas poatostoginis „Draugo“ kultūrinis priedas pasirodys rugsėjo 6 d.

*Donald J. Anderson yra Chicago tūkraščiu memo puslapių žinomas eseistas, kritikas. Apie šią lietuvių grafikos parodą jis paprašytas parašė specialiai „Draugo“ kultūriniam priedui. Lietuvių kalbon išverstas jo straipsnio tekstas čia ir spausdinamas.